# Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2011, sp. zn. 31 Cdo 4545/2008, ECLI:CZ:NS:2011:31.CDO.4545.2008.1

**Číslo:** 84/2011

**Právní věta:**

Je-li zastavena exekuce, aniž jí byl postižen majetek, s nímž povinný nakládal v rozporu s generálním inhibitoriem ve smyslu ustanovení § 44 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb. ve znění účinném do 31. 10. 2009, považují se úkony, jimiž povinný s tímto majetkem nakládal za trvání exekuce, za platné.

**Soud:** Nejvyšší soud

**Datum rozhodnutí:** 09.03.2011

**Spisová značka:** 31 Cdo 4545/2008

**Číslo rozhodnutí:** 84

**Číslo sešitu:** 7

**Typ rozhodnutí:** Rozsudek

**Hesla:** Exekuce

**Předpisy:** § 330 odst. 3 o. s. ř. ve znění do 01.06.2004
§ 39 obč. zák.
§ 44 odst. 7 předpisu č. 120/2001Sb. ve znění do 31.08.2004

**Druh:** Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

**Sbírkový text rozhodnutí:**

*Rozsudkem ze dne 31. 10. 2005 K r a j s k ý s o u d v Ostravě zamítl žalobu, kterou se žalobce (T. CZ, spol. s r. o.) domáhal vůči žalovanému (správci konkursní podstaty úpadce T., spol. s r. o.) vyloučení ve výroku označených movitých věcí (dále též jen „sporné věci“) ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadce.*

*Soud při posuzování důvodnosti žalobou uplatněného nároku vyšel zejména z toho, že:*

> *1) Usnesením ze dne 25. 3. 2004 nařídil Okresní soud v Přerově exekuci k uspokojení pohledávky oprávněného (žalobce) vůči povinnému (pozdějšímu úpadci) ve výši 3 195 717,40 Kč podle exekutorského zápisu ze dne 12. 6. 2003 a k uspokojení nákladů exekuce. Provedením exekuce pověřil soud soudního exekutora JUDr. B. K. (dále též jen „soudní exekutor“). Povinnému soud tímto usnesením současně zakázal nakládat s jeho majetkem včetně nemovitostí), s tím, že právní úkon, kterým by tato povinnost byla porušena, je*

*neplatný. Usnesení nabylo právní moci 27. 4. 2004.*

*2) Pozdější úpadce (jako prodávající) a žalobce (jako kupující) uzavřeli dne 14. 5. 2004 v kanceláři soudního exekutora kupní smlouvu (dále též jen „kupní smlouva“), kterou pozdější úpadce prodal sporné věci žalobci za částku 1 101 680 Kč s 19% daní z přidané hodnoty (celkem tedy za částku 1 593 999 Kč), přičemž bylo současně dohodnuto započtení dohodnuté kupní ceny na stejnou část exekučně vymáhané pohledávky.*

*Na tomto základě soud – odkazuje na ustanovení § 15 odst. 1 písm. c) a § 19 odst. 1 a 2 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“), na ustanovení § 39 a § 49 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku a na ustanovení § 323 odst. 1 a § 324 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu – uzavřel, že kupní smlouva je ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. absolutně neplatná pro obcházení zákona, konkrétně pro obcházení ustanovení § 323 odst. 1 o. s. ř., kterým v podobě zákazu dispozice s věcmi mělo být zabráněno tomu, aby nedošlo „ke zmaření uspokojení oprávněného obecně“. Skutečnost, že kupní smlouvu uzavřel povinný právě s oprávněným, nemůže podle soudu na uvedeném závěru ničeho změnit, když před uzavřením kupní smlouvy nedošlo k zastavení exekuce a ta byla provedena zákonem neupraveným a nepředpokládaným způsobem.*

*Soupis sporných věcí do konkursní podstaty úpadce (prodávajícího) měl soud z tohoto důvodu za opodstatněný.*

*K odvolání žalobce V r c h n í s o u d v Olomouci rozsudkem ze dne 30. 1. 2008 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně.*

*Odvolací soud (vycházeje ze skutkových závěrů soudu prvního stupně) přitakal soudu prvního stupně v závěru, že kupní smlouva je – v intencích § 39 obč. zák. – absolutně neplatným právním úkonem. Přitom měl za podstatné, že uzavřením kupní smlouvy porušil pozdější úpadce zákaz formulovaný v ustanovení § 44 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekučního řádu) a o změně dalších zákonů. Uvedl, že skutečnost, že žalobce koupil sporné věci „se souhlasem exekutora“, je právně nevýznamná, neboť přímý prodej věcí povinnému není způsobem provedení exekuce uvedeným v ustanovení § 58 a násl. exekučního řádu.*

*K prodeji sporných věcí došlo sice za trvání exekuce, nikoliv však v jejím rámci, takže argumentace ustanovením § 57 exekučního řádu je nepřípadná, uzavřel odvolací soud.*

*A konečně odvolací soud dodal, že neplatný právní úkon nemůže být zároveň úkonem neúčinným, takže nebylo nutné se zabývat (žalovaným dále namítanou) neúčinností kupní smlouvy dle ustanovení § 15 odst. 1 písm. c) ZKV.*

*K odvolacím námitkám, že k nabytí vlastnictví žalobcem došlo postupem podle ustanovení § 330 odst. 3 o. s. ř., odvolací soud uvedl, že přihlédnout k těmto novým žalobcovým tvrzením mu brání ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř.*

*Žalobce podal proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, jehož přípustnost opírá o zásadní právní význam napadeného rozhodnutí. Dovolatel namítá, že jsou dány dovolací důvody uvedené v § 241a odst. 2 o. s. ř., tedy, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (odstavec 2 písm. a/) a že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (odstavec 2 písm. b/), a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.*

*Konkrétně dovolatel namítá, že o způsobu provedení exekuce rozhoduje výlučně soudní exekutor (§ 58 odst. 3 exekučního řádu), který odpovídá za zákonnost tohoto provedení.*

*Pro oprávněného je tudíž irelevantní, jakým způsobem soudní exekutor postupuje při vymáhání peněžité částky a zda respektuje ustanovení § 321 až § 334a o. s. ř. Zdůrazňuje, že kupní smlouva uzavřená mezi oprávněným a povinným za účasti soudního exekutora je jen následkem postupu soudního exekutora při provádění exekuce ve smyslu § 59 odst. 1 písm. c) exekučního řádu.*

*Odtud dovolatel usuzuje, že napadené rozhodnutí řešilo věc v rozporu s hmotným právem. Úkony soudního exekutora provedené v rámci exekučního řízení jsou považovány za úkony soudu, takže vlastnické právo ke sporným věcem nabyl usnesením soudního exekutora, jak je v této věci předkládal.*

*N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.*

**Z odůvodnění:**

Tříčlenný senát č. 29, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, dospěl při posouzení účinků tzv. generálního inhibitoria ve smyslu § 44 odst. 7 exekučního řádu k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl vyjádřen v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 29 Odo 1070/2006 (toto usnesení je veřejnosti k dispozici na webových stránkách Nejvyššího soudu). Proto rozhodl o postoupení věci (dle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů) k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. Velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčním zákonem), byl s účinností od 1. 1. 2008 zrušen zákon o konkursu a vyrovnání (§ 433 bod 1. a § 434), s přihlédnutím k § 432 odst. 1 insolvenčního zákona se však pro konkursní a vyrovnací řízení zahájená před účinností tohoto zákona (a tudíž i pro spory vedené na jejich základě) použijí dosavadní právní předpisy (tedy vedle zákona o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2007, i občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. 12. 2007). Srov. k tomu též důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. 29 Cdo 3375/2010, jenž je veřejnosti k dispozici na webových stránkách Nejvyššího soudu a který byl na jednání občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011 schválen k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek).

Nejvyšší soud pak shledává dovolání přípustným dle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., když zásadní právní význam napadeného rozhodnutí přisuzuje posouzení účinků zákazu formulovaného v ustanovení § 44 odst. 7 exekučního řádu v případě, že jeho formální porušení plyne z dohody povinného s oprávněným; potud jde zčásti o otázku dovolacím soudem nezodpovězenou a zčásti o otázku, ohledně které shledal Nejvyšší soud žádoucím přehodnotit svou dosavadní judikaturu. Nejvyšší soud se nejprve – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

S přihlédnutím k době vydání usnesení o nařízení exekuce a k době uzavření kupní smlouvy je pro další úvahy Nejvyššího soudu rozhodný především výklad občanského soudního řádu ve znění

účinném do 1. 6. 2004, tj. naposledy ve znění zákona č. 257/2004 Sb., a výklad exekučního řádu ve znění účinném do 31. 8. 2004, tj. naposledy ve znění zákona č. 257/2004 Sb.

Podle ustanovení § 44 odst. 7 exekučního řádu po doručení usnesení o nařízení exekuce nesmí povinný nakládat se svým majetkem včetně nemovitostí a majetku patřícího do společného jmění manželů, vyjma běžné obchodní činnosti, uspokojování základních životních potřeb, udržování a správy majetku. Právní úkon, kterým povinný porušil tuto povinnost, je neplatný.

Ustanovení § 69 exekučního řádu pak určuje, že nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se na provádění exekuce prodejem movitých věcí a nemovitostí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu upravující výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí a nemovitostí.

Dle ustanovení § 330 odst. 3 o. s. ř. věci, pro které se nenajde kupec ani při opětovné dražbě, může oprávněný převzít do patnácti dnů po vyrozumění o bezvýslednosti dražby za jednu třetinu odhadní nebo úředně stanovené ceny. Mezi několika oprávněnými, ochotnými jinak k převzetí, rozhoduje pořadí (§ 332 odst. 1). Prodej uskutečněný převzetím má tytéž účinky jako prodej v dražbě. Odmítne-li oprávněný tyto věci převzít, vyloučí je soud ze soupisu. Usnesení o tom doručí oprávněnému i povinnému.

Ustanovení § 44 odst. 7 exekučního řádu upravuje tzv. generální inhibitorium a v exekučním řádu se v podobě citované výše nachází již od doby, kdy byl tento zákon přijat (od 28. 2. 2001). Poslanecký návrh exekučního řádu projednávala Poslanecká sněmovna ve svém třetím volebním období 1998 – 2002 jako tisk č. 725/0, přičemž text označeného ustanovení byl (v nezměněné podobě) obsažen rovněž v § 44 odst. 7 poslaneckého návrhu exekučního řádu. V důvodové zprávě k § 44 poslaneckého návrhu se k tomu mimo jiné uvádí, že „(…) ustanovení konstituuje novou procesní formu, a to nařízení exekuce soudem, s nímž je spojen pro povinného zásadní právní účinek – zákaz nakládání se svým majetkem v rozsahu vymezeném v odstavci 7, a to pod sankcí absolutní neplatnosti případných úkonů“.

Na tomto místě Nejvyšší soud podotýká, že jako východiska, na nichž spočívá i jeho rozhodovací činnost, přejímá závěry formulované k výkladu právních norem Ústavním soudem již ve stanovisku jeho pléna ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st.-1/96, uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazku 9, ročníku 1997, části I., pod pořadovým číslem 9. Tam Ústavní soud vysvětlil, že vázanost soudu zákonem neznamená bezpodmínečně nutnost doslovného výkladu aplikovaného ustanovení, nýbrž zároveň vázanost smyslem a účelem zákona. V případě konfliktu mezi doslovným zněním zákona a jeho smyslem a účelem je důležité stanovit podmínky priority výkladu e ratione legis před výkladem jazykovým, podmínky, jež by měly představovat bariéru možné libovůle při aplikaci práva. Tamtéž Ústavní soud dodal, že smysl a účel zákona lze dovodit především z autentických dokumentů vypovídajících o vůli a záměrech zákonodárce, mezi něž patří důvodová zpráva k návrhu zákona (uvědomuje si skutečnost, že ze souhlasu zákonodárce s osnovou návrhu lze pouze presumovat i jeho souhlas s jejími důvody) a dále z argumentace přednesené v rozpravě při přijímání návrhu zákona. Smysl a účel zákona lze dále dovodit z pramenů práva. Při aplikaci právního ustanovení je nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění. Pouze za podmínky jeho nejasnosti a nesrozumitelnosti (umožňující např. více interpretací), jakož i rozporu doslovného znění daného ustanovení s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoliv pochybnost, lze upřednostnit výklad e ratione legis před výkladem jazykovým.

V návaznosti na výše řečené je žádoucí doplnit výklad týkající se generálního inhibitoria o obsah důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely exekučního řádu přijaté posléze s účinností od 1. 11. 2009 jako zákon č. 286/2009 Sb., kterou projednávala Poslanecká sněmovna ve svém pátém volebním období 2006 – 2010 jako tisk č. 804/0, Jakkoliv jde o normu, která vzhledem k době své účinnosti nemá vliv na poměry účastníků této věci, z důvodové zprávy k bodům 29 a 30 (§ 44 až 44b)

vládního návrhu novely (která zásadním způsobem změnila do budoucna též pojetí generálního inhibitoria – jak se nyní nachází v § 44a exekučního řádu) lze získat poznatky o tom, jakým způsobem i pro dobu předcházející účinnosti novely chápal institut generálního inhibitoria zákonodárce. V označených pasážích důvodové zprávy se na dané téma mimo jiné uvádí, že „rovněž dochází ke změně koncepce generálního inhibitoria, a to tak, že se z premisy absolutní neplatnosti přechází na premisu neúčinnosti. Institut generálního inhibitoria, přestože v něm může být v některých konkrétních případech spatřována tvrdost vůči povinnému, z globálního hlediska představuje účinný institut, který výraznou měrou přispívá k vyšší efektivitě výkonu v exekučním řízení v porovnání s řízením o výkon rozhodnutí podle občanského soudního řádu. Proto se jeví potřebné generální inhibitorium zachovat. Avšak i při změně z absolutní neplatnosti učiněných úkonů na neúčinnost je zachována jeho funkčnost. Generální inhibitorium slouží k ochraně oprávněného a přihlášených věřitelů, nikoliv však dalších osob či dokonce povinného, který tak může účinně zpochybnit své vlastní úkony v časově neomezené lhůtě“.

Ve výše označeném usnesení sp. zn. 29 Odo 1070/2006 Nejvyšší soud na dané téma toliko uvedl, že „již v rozhodnutí uveřejněném pod číslem 30/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek formuloval a odůvodnil závěr, podle něhož kupní smlouva, kterou povinný převedl nemovitost na jiného, i když usnesením o nařízení výkonu rozhodnutí mu to soud zakázal (§ 335b odst. 1 písm. a/ o. s. ř.), je neplatná pro rozpor se zákonem (§ 39 obč. zák.). Tento právní závěr se pak plně prosadí i z pohledu výkladu ustanovení § 44 odst. 7 exekučního řádu, jde-li o důsledek jednání, které je v rozporu se zákonným zákazem dispozice s majetkem. Úvaha dovolatelky, podle které byla část kupní ceny za prodej sporných nemovitostí použita na úhradu exekučně vymáhané pohledávky, je pak pro posouzení (ne)platnosti právního úkonu podle § 44 odst. 7 exekučního řádu právně nevýznamná“.

Velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu je nicméně přesvědčen, že ve výše popsaném právním rámci se důsledek absolutní neplatnosti právního úkonu povinného pro porušení generálního inhibitoria (předjímaný ustanovením § 44 odst. 7 exekučního řádu) neprosazuje doručením usnesení o nařízení exekuce povinnému bez dalšího (jak naznačují závěry obsažené v posledně citovaném usnesení Nejvyššího soudu), nýbrž (jen) ve spojení se stavem exekučního řízení. Tak především není žádného důvodu se domnívat, že by sankcí absolutní neplatnosti měly být postiženy dispozice povinného s majetkem podléhajícím účinkům nařízené exekuce, jestliže usnesení o nařízení exekuce (vůbec) nenabylo právní moci (např. proto, že oprávněný vzal po nepravomocném nařízení exekuce svůj návrh zpět nebo proto, že povinný uspěl s důvodným odvoláním proti usnesení o nařízení exekuce).

Stejně tak platí, že není žádného důvodu pojit s příslušným úkonem povinného, porušujícím v době, kdy byl učiněn, generální inhibitorium, sankci absolutní neplatnosti i poté, co po pravomocném nařízení exekuce proběhne exekuce (v závislosti na podobě exekučních příkazů vydaných soudním exekutorem) úspěšně (vymožením pohledávky oprávněného) způsobem nepostihujícím majetek, jehož se předmětný právní úkon týkal, nebo jestliže následně (i po porušení zákazu formulovaného generálním inhibitoriem) došlo k zastavení exekuce (§ 55 exekučního řádu ve spojení s § 268 odst. 1 písm. c/ nebo h/ o. s. ř.) proto, že povinný po pravomocném nařízení exekuce uspokojil oprávněného mimo exekuci (jinak řečeno, dojde-li k zastavení exekuce, aniž byl exekucí postižen majetek s nímž povinný nakládal v rozporu s generálním inhibitorem, považují se úkony, jimiž povinný s tímto majetkem nakládal za trvání exekuce, za platné).

Je tomu tak proto, že tzv. generální inhibitorium slouží (v mezích zahájeného exekučního řízení) k ochraně oprávněného a přihlášených věřitelů (jak příléhavě vystihuje výše citovaná důvodová zpráva) a uplatní se tedy jen při prosazování této ochrany (je-li porušením zákazu zmařen účel exekuce na úkor osob zákazem chráněných). Tam, kde oprávněný, případně přihlášení věřitelé, se svým nárokem v exekuci uspěje bez zřetele k tomu, že povinný s částí svého majetku nakládal v rozporu s generálním inhibitoriem (pohledávka oprávněného, potažmo přihlášených věřitelů, je

uspokojena z jiného exekucí postiženého majetku povinného), není žádných příčin dovozovat i poté absolutní neplatnost takového právního úkonu povinného ve smyslu § 44 odst. 7 exekučního řádu.

Pro danou věc platí vyslovené závěry tím více, že kupní smlouvu, kterou měl povinný porušit generální inhibitorium, uzavřel s oprávněným za účasti soudního exekutora a celá kupní cena byla použita (započtena) na uspokojení exekučně vymáhané pohledávky. Takový postup účelu (smyslu) úpravy obsažené v § 44 odst. 7 exekučního řádu neodporuje. V intencích výše řečeného je s ním naopak v souladu (naplňuje cíl generálním inhibitoriem sledovaný) a postih této transakce absolutní neplatností není namístě.

Zbývá dodat, že odvolací soud v daném skutkovém rámci pochybil i potud, odmítl-li se zabývat (s poukazem na zákonnou koncentraci podávající se z ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř.) v odvolacím řízení výslovně zformulovanou obranou žalobce, že vlastníkem věcí se stal postupem podle ustanovení § 330 odst. 3 o. s. ř. (přiměřeně aplikovatelným dle § 69 exekučního řádu).

Bez zřetele k výše popsané povaze generálního inhibitoria totiž platí, že v situaci, kdy v řízení bylo na existenci kupní smlouvy poukazováno od samého počátku, předurčoval okruh smluvních stran (žalobce – oprávněný jako kupující, povinný jako prodávající a soudní exekutor jako další účastník smlouvy) soudy nižších stupňů též ke zkoumání toho, zda kupní smlouva nebyla (případně) důsledkem postupu dle § 330 odst. 3 o. s. ř. Bez vyloučení této alternativy nebylo možné vůbec usuzovat na porušení generálního inhibitoria, přičemž posouzení těchto otázek ze skutkového rámce případu, jak byl ustaven tvrzeními účastníků řízení do skončení prvního jednání, které se v této věci konalo, nevybočuje.

Právní posouzení věci odvolacím soudem tudíž správné není. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadené rozhodnutí v plném rozsahu (tedy včetně závislého výroku o nákladech odvolacího řízení) zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).